

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ЛІСУ ВІД НЕЗАКОННОЇ ПОРУБКИ: УКРАЇНА В ДОРАДЯНСЬКИЙ ПЕРІОД

*Будяченко О.М., викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх*

Окремі питання кримінально-правової охорони лісів від самовільної (незаконної) їх порубки в історичному аспекті були предметом розгляду багатьох вітчизняних і російських вчених-правників, як юристів-екологів, так і фахівців кримінального права. Серед цих досліджень можна виділити праці С.Б. Гавриша, О.О. Дудорова, В.П.

Смельянова, О.С. Колбасова, М.І. Коржанського, З.Г. Корчевої, О.І. Красова, В.К. Матвійчука, Н.А. Мирошниченко, В.Л. Мунтяна, В.О. Навроцького, Є.І. Немировського, В.І. Осадчого, В.В. Сташиса, Є.Л. Стрельцова, О.В. Скворцової, В.Я. Тація, Ю.С. Шемшученко та ін.

Стосовно періодизації українського законодавства взагалі, і кримінального зокрема, слід зауважити, що вчені пропонують різні етапи його становлення і розвитку, залежно від історичних та політичних підстав державотворення України. Традиційно вчені, які займаються проблемами лісового права, виділяють два періоди розвитку лісового законодавства: дореволюційний та післяреволюційний. Проте, на нашу думку історію становлення і розвитку кримінально-правової охорони лісів від самовільної порубки, більш доцільно підрозділити на дореволюційний, радянський та сучасний період. При чому кожний з цих періодів має свої етапи, що характеризуються особливостями кримінального законодавства в частині застосування карної відповідальності за цей вид злочину. Свої певні етапи має й дореволюційний, тобто до радянський період розвитку кримінального законодавства взагалі, і щодо кримінально-правової охорони лісів від незаконної (самовільної) порубки, зокрема.

Наприклад, аналізуючи юридичні джерела, що існували на межі XIX-XX століть, ми бачимо, що в одному з підручників кримінального права, виданому у 1865 році, історія розвитку російського кримінального права поділена на такі головні періоди: 1) з найдавніших часів до Уложення 1649 р.; 2) від Уложення до видання Зводу законів; 3) до сучасних часів [1, с. 149]. Однак, слід звернути увагу, що зазначена періодизація стосується лише російського кримінального права. До того ж вона надто поверхнева і не дозволяє чітко визначити періоди становлення і розвитку кримінального права, що діяло на теренах України того часу. Разом з тим, дана періодизація корисна тим, що охоплює XVIII-XIX століття. Цей період мав вплив на розвиток права на території нашої держави та підтверджує висновки про те, що лише у XVIII ст. російське право поширилося на територію України.

Натомість, М.Ф. Володимирський-Буданов, запропонував такі етапи розвитку кримінального законодавства: 1) кримінальне право «Руської Правди»; 2) кримінальне право Московської держави; 3) кримінальне право імперії [2, 294]. Як бачимо, вчений пішов значно далі у вирішенні проблеми періодизації кримінального законодавства. Вона більш точна, але на жаль, тільки перший і третій етапи цієї періодизації можуть стосуватися українського законодавства. Певну спробу щодо періодизації розвитку кримінального права, але стосовно проблеми поняття злочину, здійснив П.К. Кривошеїн: 1) зародження ознак злочину (початок X - початок XVIII ст.ст.); 2) становлення і законодавчого закріплення поняття злочину; 3) соціалістичний етап розвитку поняття злочину [5, с. 4].

Можна полемізувати щодо кількості етапів розвитку кримінального законодавства, запропонованих вченими, однак всі зазначені погляди, хоча і сприяють розвитку науки кримінального права, все ж не можуть допомогти в поетапному вивченні витоків кримінально-правової охорони навколишнього природного середовища, зокрема щодо охорони лісів від самовільної порубки.

На підставі проведеного аналізу історичних пам'яток українського законодавства до радянського періоду, можна зробити наступні висновки. Спочатку (у VIII-XII ст.) були відсутні обмеження на використання лісів, тому не було необхідності в прийнятті законів про ліси, а отже й встановленні та застосуванні кримінальної відповідальності за самовільну порубку лісу.

Тому розвиток законодавства про кримінально-правову охорону лісів від самовільної (незаконної) порубки до радянського періоду державотворення України, умовно слід поділити на чотири періоди.

Перший період - витоки становлення законодавства про кримінально-правову охорону лісів від самовільної (незаконної) порубки, охоплює XI-XIV ст.ст. Перші норми, що визначали підстави застосування кримінальної відповідальності за цей злочин, переважно, були спрямовані на захист князівської (феодальної) власності.

Другий період XIV ст. і до початку XVIII ст., надто складний для пізнання витоків кримінально-правової охорони лісів від самовільної порубки. Лісове законодавство цього часу було непослідовним, в праві України діяла велика кількість джерел, які мали різне походження, неоднакову форму і відрізнялися різним змістом та історичним значенням. У Запорізькій Січі кримінальне покарання за самовільну порубку лісу, як правило, призначалося на основі звичаєвого права, але органи, які чинили правосуддя в Січі Запорізькій та навкруги неї, не були вільні від впливу законодавства найближчих держав і народів.

Третій період XVIII ст. - початок XIX ст., характеризується значним впливом законодавства Російської імперії на розвиток кримінально-правової охорони лісів в Україні. Діюче на цей час законодавство відносить самовільну порубку лісу до складу незначних злочинів, за який передбачалося застосування санкцій у виді майнових (грошових) стягнень або ув'язнення в тюрмі. Однак, у силу соціальних та економічних причин, кримінально-правові заходи того періоду не змогли відіграти ефективної лісоохоронної ролі на теренах нашої держави.

Четвертий період розвитку кримінально-правової охорони лісів від самовільної порубки охоплює кінець XIX ст. - початок XX ст. Для цього періоду характерна розробка цілої низки норм, що передбачали відповідальність за самовільну порубку лісу, але більша частина з них не була прийнята. Істотне значення мали положення, відображені в Кримінальному уложенні 1903 р., які й досі залишаються актуальними для вдосконалення чинного кримінального законодавства України.

У підсумок слід зауважити, що формування лісоохоронного законодавства, у т. ч. щодо кримінально-правової охорони лісу від самовільної порубки, на території сучасної України в період з кінця IX ст. до початку

XX ст., відбувалося досить стрімко, але дещо фрагментарно та розрізнено, що пов'язано із поділом її території України на частини та належність їх до різних держав, частою зміною влади, яка керувала на окремих частинах території України, соціально-економічними змінами, тощо.

Головною ж вадою було відсутність єдиного нормативного масиву лісоохоронного законодавства, а також відсутність єдиного підходу до врегулювання відносин в частині кримінально-правової охорони лісу від самовільної порубки.

Література:

1. Бернер А.Ф. Учебник уголовного права. Часть общая /А.Ф. Бернер. - СПб., 1865. - 126 с.
- 2.Владимирский-Буданов М.Ф. Обзор истории русского права / М.Ф. Владимирский-Буданов. - Ростов-на-Дону: «Феникс», 1995. - 640 с.
3. Генсірук С.А. Історія лісівництва в Україні: навч. посіб. /С.А. Генсірук, О.І. Фурдичко, В.С. Бондар [ред. С. А. Генсірук]. - Львів: Світ, 1995. - 424 с.
4. Грушевский М.С. Історія України Руси: В 11 т., 12 кн. (Редкол.: П.С. Сохань (голова) та ін.). - К.: Наукова думка, 1991. (Пам'яткі іст. думки України). - Т. 1. - 736 с.
- 5.Кривошеин П.К. Преступление историческое исследование / П.К. Кривошеин. - К.:УАВД, 1993. - 75 с.
6. Лазаренко Я. Розвиток лісового законодавства України / Я. Лазаренко // Право України. - 2003. - №2. - С. 131-135.
7. Памятники Русского права. / Под ред. С.Ю. Юшкова: Сост. А. А. Зимин. - М.: Юр. лит., 1952, - Вып. 1. - 561 с.
8. Січинський В. Чужинці про Україну / В. Січинський. - Львів: Фірма «Довіра», 1992. - 256 с.
9. Субтельний О. Україна: Історія (Пер. з англ. Ю.І. Шевчука) / О. Субтельний. - К.: Либідь, 1991. - 512 с.
10. Уголовное Уложение 1903 г. - СПб.: Сенатская типография, 1903. - 598 с.